

DERLEME / REVIEW

Açık Yeşil Alan Sistemi Planlanma ve Tasarım Süreçlerinde Millet Bahçelerinin Rolü

The Role of Nation Gardens in the Planning and Design Processes of the Open Green Space System

 Berfin Şenik, Osman Uzun

Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Düzce

ÖZ

Bilindiği gibi, açık yeşil alanlar kentsel sürdürülebilirliğin ayrılmaz bir parçasıdır. Pek çok farklı tipolojiyle kentlere; ekolojik, toplumsal, rekreasyonel ve mekânsal katkılar sunmaktadırlar. Bu katkıların (çok işlevli olarak) kentsel mekâna yansıtılması sistematik bir yaklaşımla mümkündür. Bu bağlamda hem dünyada hem de Türkiye’de açık yeşil alanlara ilişkin pek çok hedef, strateji ve standart geliştirilmiştir/geliştirilmektedir. Ülkemizde son yıllarda, tarihi bir öneme sahip millet bahçesi kavramı açık yeşil alan tipolojisi olarak yeniden gündeme gelmiştir. Bu kavram ayrıca, farklı açık yeşil alan stratejileri ile birlikte ele alınmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda çalışmada, millet bahçesi kavramının açık yeşil alan sistemi planlama ve tasarımı süreçlerindeki rolü irdelenmiştir. Bu kapsamda, farklı açık yeşil alan tipolojilerinin dünyadaki ve ülkemizdeki tarihsel gelişimi üzerinde durulmuştur. Sonraki aşamada, açık yeşil alanlara ilişkin ülkemizdeki yasal-yönetimsel yapı irdelenmiştir. Buna yönelik olarak merkezi yönetim tarafından ortaya konulan Millet Bahçesi Rehberinin açık yeşil alan sistemi planlaması ve tasarımı üzerindeki etkisine ilişkin saptamalar yapılmıştır. Son olarak yine merkezi yönetim tarafından gündeme getirilen millet bahçelerinin ekolojik koridorlarla bütünleştirilmesine yönelik bazı öneriler getirilmiştir. Böylece, millet bahçesi kavramının diğer açık yeşil alan bütünleştirilmesine ve yetkin bir açık yeşil alan sisteminin planlama ve tasarımı sürecine önyak olabilecek bir altlık ortaya konulmuştur.

Anahtar sözcükler: Açık yeşil alan sistemi; ekolojik koridorlar; millet bahçeleri; rehber.

ABSTRACT

As is known, open-green spaces are an integral part of urban sustainability. They provide ecological, social, recreational, and spatial contributions to cities, with many different typologies. It is possible to reflect these contributions (multifunctional) to the urban space with a systematic approach. In this context, both in the world and in Turkey, many goals, strategies, and standards regarding open-green space have been developed/being developed. In recent years, the concept of the nation garden, which has historical importance, has come to the fore as an open-green space typology in Turkey. This concept has also started to be addressed with different open-green space strategies. Accordingly in this study, the role of nation garden concept in the planning and design processes of the open-green space system was examined. In this context, the historical development of different open-green space typologies in the world and in Turkey has been emphasized. In the next stage, the legal-administrative structure in Turkey regarding open-green spaces was examined. For this purpose, determinations were made regarding the effect of the Nation Garden Guideline, put forward by the central administration, on the planning and design of the open-green space system. Ultimately, some suggestions were made for the integration of nation gardens with ecological corridors, which were also brought to the agenda by the central administration. Thus, a base that can lead to the integration of the nation garden concept with other open-green spaces and the planning and design process of a competent open-green space system has been put forward.

Keywords: Open-green space system; ecological corridors; nation gardens; guideline.

Geliş tarihi: 26.03.2021 Kabul tarihi: 01.08.2021

Online yayımlanma tarihi: 06.09.2021

İletişim: Berfin Şenik

e-posta: berfinsenik@duzce.edu.tr

I. Giriş

Açık yeşil alanlar en geniş tanımıyla çatı bahçesi bulunduran binalar/yapılar dışında kalan tüm alanlar olarak tanımlanabilir (Şenik, 2019). Tanım, sadece kentsel bir bağlam kurmakta ayrıca kırsal ve doğal alanları da kapsamına almaktadır. Dünyada ve Türkiye’de kentsel nüfusun artmaya devam etmesi, iklim değişikliği ve doğal kaynakların tükenme sorunu, kirlilik, habitatların yok olması gibi tüm ekolojik sorunlar (giderek toplumsal yapıyı da etkilemesi nedeniyle sosyo-ekolojik sorunlar olarak da tanımlanabilir) insanın kent aracılığıyla doğayla kurduğu ilişkinin daha sürdürülebilir olması yönünde yeniden yapılanma sürecini zorunlu kılmaktadır (World Health Organization, 2017). Çünkü kentsel mekânlar ve desenler doğal döngülerin işlerliği genellikle dikkate alınmadan organize edilmektedir. Çözüm, kentsel sistemlerin doğal sistemlerle çatışmaması; kentin doğayla simbiyotik bir ilişkiyle bütünleşmesidir. Bu bağlamda açık yeşil alanlar; tüm canlılar için habitat desteği sağlama, biyoçeşitliliği destekleme, hava kalitesini artırma ve mikroklimayı düzenleme, su ve karbon döngüsünü destekleme, kentsel yayılmayı sınırlandırma, afet sırası ve sonrasında toplanma ve barınma alanı sağlama, farklı mekânları birbirine bağlama, toplumun sosyalleşme ve rekreasyonel gereksinimlerini karşılama, kentsel yaşam kalitesini artırma gibi pek çok işlev sunmaktadır (De Ridder vd., 2004; Fuller vd., 2007; Peters vd., 2010; Threlfall vd., 2016; Zhu vd., 2016). Dolayısıyla açık yeşil alanların sürdürülebilir kentleşmenin hayati bir parçası olduğu açıktır ve bugün neredeyse tüm kentler bu alanlarla (parklar, tarım alanları, meydanlar, botanik bahçeleri, kıyı alanları, vb.) biçimlenme eğilimindedir. Üstelik tarihsel süreçte pek çok tipolojiyle var olan açık yeşil alanların, günümüz koşullarında hangi planlama, yönetim ve uygulama araçlarıyla kentlerde mekânsallaştırılacağına ilişkin bütüncül ve sistematik bir çerçeve çizmenin önemi her geçen gün artmaktadır.

Modern planlamanın ortaya çıkışı ile birlikte, kentsel yerleşimlerde yoğunluk ve cazibeyi tanımlamak amacıyla açık yeşil alanlar için niceliksel önlemler ve standartlar geliştirilmeye başlanmıştır (Stähle, 2010). Bugün, Birleşmiş Milletler’in yeşil alan standardı 30 m²/kişi, Avrupa Birliği (AB)’nin 26 m²/kişi, ABD’nin (Halk Sağlığı Bürosu ve İskan Bakanlığı’nın öngördüğü) ise 18 m²/kişi, Dünya Sağlık Örgütü’nün 9 m²/kişi’dir. Açık yeşil alanlara erişim (yürüme) mesafesini Avrupa Çevre Ajansı (European Environment Agency) yaklaşık (maksimum) 1000 m (15 dakikalık yürüme mesafesi), English Nature ise (maksimum) 300 m olarak belirlemiştir (Khalil, 2014). Ancak bu standartların tek başına yeterli olmadığı (Harding, 2000; Pauleit et al., 2003), açık yeşil alanların ekolojik olarak işlevlerini yerine getirmesi için (habitat sağlama, biyoçeşitliliği artırması, vb.) bu alanların büyüklüğü, yoğunluğu, sayısı ve birbiriyle olan bağlantılılığının yeterli düzeyde olması gerektiği belirtilmektedir (Forman, 1995). Bu bağlamda yeşil ağ sisteminin güçlendirilmesine yönelik entegre bir yaklaşım planlama gündemi-

nin üstünde tutulması gerekmektedir (Heidt ve Neef, 2008). Kentsel yeşil alan ağlarının geliştirilmesi; mevcut yeşil alanların korunmasının, yeni mekânsal formların oluşturulmasının ve çeşitli yeşil alanlar arasındaki bağlantıların restorasyon ve bakım süreçlerinin tümünü içermektedir (Kong vd., 2010). Bunların yanı sıra, biyoçeşitlilik ve kültürel değerler bakımından önem taşıyan alanların korunması, geliştirilmesi ve sürdürülmesi bağlamında bir açık yeşil alan tipolojisi olarak “korunan alanlar” kavramı geliştirilmiştir. Dünya Doğa Koruma Birliği (IUCN) bu kavramı, “Biyolojik çeşitliliğin, doğal ve doğalla ilişkili kültürel kaynakların korunması ve devamlılığının sağlanması amacıyla yasal ve diğer etkili yollarla yönetilen kara ya da deniz alanı” alanı şeklinde tanımlamıştır (Baş ve Sayman, 2019).

Ülkemizde de “kişi başına düşen yeşil alan” miktarıyla açık yeşil alanların kentsel mekânla bütünleştirilmesi hedeflenmektedir. Bunun için ölçüt olarak sadece “nüfus” temel alınmakta ve bu açık yeşil alanlar sadece rekreasyonel fonksiyonuyla ön plana çıkartılmaya çalışılmaktadır. Açık yeşil alanlara yönelik bu indirgemeci yaklaşım fonksiyonlarını kentsel mekânda gerçekleştirilememesine neden olmaktadır. Bunun yanı sıra farklı açık yeşil alan tipolojilerinin (tarım alanları, ormanlar, parklar, akarsu ve yakın çevresi, korunan alanlar, mezarlıklar vb.) merkezi ve yerel yönetimlere bağlı farklı birimlerce ele alınması açık yeşil alanların bütüncül bir yaklaşımla planlanması ve tasarlanmasını engelleyen bir diğer sorundur. Bu anlamda açık yeşil alanların niceliğinin yanı sıra, niteliği, birbiriyle olan ilişkisi ve uygun tipolojiyle uygun mekânda konumlanması süreçlerinin tümünün mekânsal planlama, yasal ve yönetsel yapı çerçevesinde bir rehber aracılığıyla bütünleştirilmesi önem kazanmaktadır.

Diğer yandan ülkemizde son dönemde, açık yeşil alanların farklı fonksiyonlarını ön plana çıkarma potansiyeli taşıyan bazı gelişmeler de kaydedilmiştir. Bu gelişmelere göre;

- Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan II. Kalkınma Planı’nda (2019-2023), “Yaşanabilir Şehirler, Sürdürülebilir Çevre” başlığında “sağlıklı yaşam alanları oluşturmak, kentsel yeşil alan standartlarını ve yaşam kalitesini yükseltmek için Millet Bahçeleri 81 ile yaygınlaştırılacağı, 2023 yılına kadar 81 milyon m² alanda Millet Bahçesi çalışmaları Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (ÇŞB), TOKİ, İLBANK ve belediyelerin finansmanıyla yürütüleceği” belirtilmektedir.
- 01.03.2019 tarihli Resmi Gazete’de (RG) yayımlanan değişiklikle Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği içerisine (yasal düzenlemeler bağlamında ilk kez) Millet Bahçesi kavramı girmiştir.
- 21.05.2020 tarihinde ise yerel yönetimler için ÇŞB tarafından hazırlanan ve Yeşil Şehir Vizyonu Projesi’nin bir parçası olduğu belirtilen Millet Bahçeleri Rehberiyle millet bahçelerinin planlama ve tasarım süreçlerinin nasıl olacağına ilişkin açıklayıcı ve yönlendirici yasal bir belge ortaya konmuştur (ÇŞB, 2020).

- 07.10.2019 tarihinde ÇŞB, Türkiye'deki doğal yapıyı korumak, bölgelerdeki habitatları birbirine bağlamak ve türlerin geçişine imkan sağlamak için 22 ilde ekolojik koridor oluşturulacağını belirtmiştir. Buna göre, "Ekosisteme destek verecek, küresel iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin en aza indirilmesine katkı sağlayacak ekolojik koridorlar ülke geneline yayılacak, ekolojik sürekliliği, ekosistem bütünlüğünü ve biyolojik çeşitliliği koruyarak, korunan alanlar arasındaki bağlantıyı sağlayan ekolojik koridorlar belirleneceği" ifade edilmiştir. Ayrıca "oluşturulacak ekolojik koridorların bir ayağının da millet bahçeleri olacağı vurgulanarak, bu alanların korunarak gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak için tescil ve ilan çalışmaları yürütüleceği" belirtilmiştir (ÇŞB, 2019).

Bu doğrultuda, tarihsel öneme sahip millet bahçesi kavramının günümüz kentsel mekânında açık yeşil alan tipolojisi olarak yeniden kullanımı ile, nitelikli açık yeşil alan miktarının artırılması ve diğer açık yeşil alanlarla bir arada değerlendirilerek (örneğin ekolojik koridorlarla) farklı ölçeklerde bir sistem oluşturulması sağlanabilir. Ancak açık yeşil alanları kapsayan yönetsel yapıdaki parçacıl yapı, yasal düzenlemelerdeki eksiklikler/belirsizlikler ve parselyona dayalı ve ekonomi öncelikli mekânsal plan kararları, son günlerde ön plana çıkarılan millet bahçesi gibi kavramların işlevsel bir biçimde mekânsallaştırılmasını engellemektedir.

Tüm bunların ışığında çalışmada, ülkemizdeki kentler için açık yeşil alan sistemi oluşturulmasına yönelik bazı saptamalar yapılmış ve bu doğrultuda millet bahçesi kavramının açık yeşil alan sistemi planlama ve tasarım süreçlerindeki rolü irdelenmiştir. Bu bağlamda, çalışma açık yeşil alanlar ve millet bahçesi kavramı olarak 4 aşamada değerlendirilmiştir.

1. Aşama - Açık yeşil Alan Tipolojisi Olarak Bahçe, Park, Millet Bahçesi Kavramları: bahçe, park ve millet bahçesi kavramlarının tarihsel gelişimi ve uygulamaları hem dünyada hem de ülkemizdeki yansımaları çerçevesinde Antik Dönemden başlayarak günümüze değin ele alınmıştır. Bu kapsamda bahçe, park, millet bahçesi gibi farklı fonksiyonlara sahip açık yeşil alan tipolojilerinin açık yeşil alan sistemi oluşturma içerisindeki önemine değinilmiştir.

2. Aşama - Açık yeşil Alanlar Bağlamında Ülkemizdeki Yasal ve Yönetsel Durum Analizi: ülkemizdeki açık yeşil alanlara ilişkin yasal ve yönetsel yapı ortaya konularak, millet bahçesi kavramının açık yeşil alan sistemi içerisindeki rolü ve "uygulanabilirlik" durumu değerlendirilmiştir.

3. Aşama - Millet Bahçesi Rehberine Yönelik Bazı Saptamalar ve Öneriler: Millet Bahçesi Rehberinin sunduğu planlama ve tasarım süreçlerinin açık yeşil alan sistemi planlaması ve tasarımı bağlamında ele alınması sağlanmıştır.

4. Aşama - Millet Bahçelerinin Ekolojik Koridorlarla Bütünleştirilmesine Yönelik Öneriler: ÇŞB'nin millet bahçelerinin ekolojik koridorlarla bütünleştirilmesini ön gördüğü açık yeşil alan stratejisinin gerçekleştirilmesine yönelik bazı öneriler sunulmuştur.

Sonuç olarak, millet bahçesi kavramının planlama ve tasarım ölçeğinde geliştirilmesine ve açık yeşil alan sistemi yaklaşımını desteklemesine ilişkin bazı öneriler getirilmiştir.

2. Açık yeşil Alan Tipolojisi Olarak Bahçe, Park, Millet Bahçesi Kavramları

Tarım devrimi etkisinde gerçekleşen yerleşik hayata geçiş süreci, doğanın insan lehine dönüşüm sürecini başlatmış ve insanlar yeni yaşam alanları ortaya koymuştur. İnsan-doğa ilişkisinin açık yeşil alanlar çerçevesindeki kökenlerini de "bahçe" kavramı oluşturmuştur (İlkay, 2017). Türk Dil Kurumu'na (2020) göre Farsça kökenli bir sözcük olan bahçe "sebze, meyve, çiçek veya ağaç yetiştirilen yer" anlamına gelmektedir. Bahçe kavramının ilk örnekleri, Mısır, Mezopotamya, Uzakdoğu, Yunan ve Roma Medeniyetlerine değin uzanmaktadır. Bunlar, bitki, sebze-meyve yetiştirilen, bazen dini nitelikli villa ya da saray bahçeleriydi. Bu dönemde bahçelerin yanı sıra, ormanlar ve koruluklar (Mısır ve Mezopotamya), agoralar ve hipodromlar (Yunan), forumlar (Roma), avlanma alanları (Asurlar ve Persler) da diğer açık yeşil alan örneklerini oluşturmuştur (Tablo 1). Roma Dönemi sonrasında kentsel ölçekte ve kamusal nitelikte açık yeşil alan bulunmamaktaydı. Bu anlamda, tıbbi bitki, sebze ve meyve yetiştirilen bahçeler yeşil alanlar olarak nitelendirilebilir. Bu bahçeler din adamlarının kullanımında ve kentin yönetici ailesine ait alanlardı. Sanayi dönemine dek en önemli kamusal açık yeşil alanları meydanlar ve sokaklar oluşturmaktaydı (Burat, 2017).

18. yüzyılın sonlarına doğru, yönetici sınıfına ait arsa ve bahçeler halka açılarak "park" haline getirilirken, ormanlık alan ve vahşi yaşamı koruma için de çalışmalar yürütülmüştür. Bu dönemde 18 saate varan çalışma saatleri düşürülmeye başlanmış, bu durum serbest zamana olan ilgiyi arttırmıştır. Sanayi kentlerinin sosyal aktivitelerden uzak ve kalabalık olması rekreasyon hareketinin başlamasına etken olmuştur (Şentuna, 2020). Park hareketinin ürünlerinden önce insanlar kendilerini evlerine ya da işyerlerine yakın alanlardaki küçük kentsel parçalarda, geniş arazilerde ya da merkezi yerlerdeki sokaklar, sahil kenarları, okul ve konut bahçeleri, mezarlıklar, pazar alanları ya da meydanları kullanarak rahatlamakta, rekreatif ihtiyaçlarını karşılamaktaydılar (İlkay, 2017). Bunun yanı sıra o dönemdeki salgın hastalıklar ve çevresel kirlilik sağlık ve istismak yasalarını da gündeme getirmiştir. Tüm bu süreçte, hem Avrupa ve hem de Amerika'da "park" kavramının mekânsallaşma süreci hızlanmıştır. Fransızca kökenli bir sözcük olan park "bir yerleşme merkezinde halkın gezip hava alması için düzenlenmiş ağaçlı ve

Tablo 1. Açık yeşil alanların tarihsel gelişimi (Wilkinson, 1988; Turner, 2005; Niemala, et al., 2011; Erdoğan, 2020)

Dönem	Bulunduğu yer/ medeniyet	Açık yeşil alanlar ve özellikler
MÖ 2000–1000 Antik Dönem	Mısır	<ul style="list-style-type: none"> Meyve ve sebze bahçeleri, küçük ev bahçeleri, saray bahçeleri, tapınaklar ve mezar bahçeleri, bitki ve hayvan bahçeleri Bahçelerde simetri ve düzen hakimdi
	Anadolu	<ul style="list-style-type: none"> Saray ve tapınak bahçeleri (Hititler, Frigler, İyonlar, Urartular, Lidyalılar)
	Uzakdoğu	<ul style="list-style-type: none"> Çin bahçeleri (MÖ 1600'ler) sebze-meyve yetiştirilen, av parkları ve keyif bahçeleri, sembolizm, dinsel ve felsefi yönü, Japon bahçelerinin temeli, bitki, taş, kaya kullanılan elemanlar Japon bahçeleri (MS 700'ler): Su, ada, taş ve fenerler kullanılmakta; çay evleri, köprüler ön plandadır Tüm malzemelerin bir anlamı var. Bazı bahçe tipolojilerini de içermektedir. Bunlar; 1. Kaya bahçeleri 2. Tepe ve göletlerden oluşan gezinti bahçeleri 3. Düz bahçeleri 4. Çay bahçeleri
	Amerika	<ul style="list-style-type: none"> Aztek, Maya (Chichén Itzá piramidi), İnká (Machu Picchu Antik Kenti)
Klasik bahçeler MÖ 1400-MS 500	Yunan	<ul style="list-style-type: none"> Hellenistik Dönem (MÖ 332–330) Agora (ilk kamusal açık alanlar), Akropolis, kutsal bahçeler, hipodrom, gymnasiumlar, atletizm yarışmalarının yapıldığı stadionlar, tapınaklar, Milet Planı (ilk grid sistemli şehir planı-Hippodamus)
	Roma	<ul style="list-style-type: none"> Forum, saray bahçeleri, villa bahçeleri, (atrium ve peristil avlular) Bizans bahçeleri (MÖ 660) (Ayasofya, Yerebatan Sarnıcı, Yedikule) Gladyatör dövüşlerinin yapıldığı alanlar
Batı Asya ve İslam bahçeleri MÖ 500–MS 1700	Mezopotamya	<ul style="list-style-type: none"> Sümerler (Ziggurat), Babiller (Babil'in asma bahçeleri), Asurlar ve Persler (av bahçeleri) Charbagh Planı (four-garden)
	Orta Doğu, İspanya, Orta Asya, Hindistan ve Pakistan	<ul style="list-style-type: none"> İslami bahçeler, saray bahçeleri (Elhamra Sarayı, Alcazar Sarayı, Tac Mahal) Av parkları, cami bahçeleri, cennet bahçesi, mezar bahçesi
Ortaçağ bahçeleri 600 MS–1500 MS	Avrupa	<ul style="list-style-type: none"> Kale bahçeleri, kasaba bahçeleri, manastır bahçeleri, ürün yetiştirilen bahçeler, büyük özel ev bahçeleri, avlanma ve geçim için kullanılan bahçeler
11.yy–19.yy	Anadolu	<ul style="list-style-type: none"> Anadolu beylikleri ve Selçuklu Dönemi, Osmanlı Dönemi (has bahçeler, gülistanlıklar, millet bahçeleri) Türk bahçesi kavramı
Rönesans bahçeleri 1350–1650	Avrupa	<ul style="list-style-type: none"> Belvedere Bahçesi, Villa Madama, Roma Sebze yetiştirilebilen büyük özel konut bahçeleri Botanik bahçeleri (tıp okullarıyla bağlantılı)
Barok Dönem (1580–1750)	Avrupa	<ul style="list-style-type: none"> En büyük Barok bahçe, Versay Sarayı, Fransa Boboli Bahçeleri, İtalya
Neoklasik ve Romantik bahçeler 1700–1810	Avrupa	<ul style="list-style-type: none"> Pitoresk tarzı, Orman tarzı, Augustan tarzı, Yılan tarzı (Blenheim, Oxfordshire ve Englischer Garten, Münih)
Eklektik bahçeler 1800–1900	Avrupa ve Amerika	<ul style="list-style-type: none"> Kamusal park kavramının ortaya çıkışı Kentsel açık alan planlamasının ortaya çıkışı (Olmsted'in çalışmaları ilktir). Yellowstone (ABD) ilk ulusal park örneği Birkenhead Park, Liverpool- ilk kamusal park

Tablo I (devamı). Açık yeşil alanların tarihsel gelişimi (Wilkinson, 1988; Turner, 2005; Niemala, et al., 2011; Erdoğan, 2020)

Dönem	Bulunduğu yer/ medeniyet	Açık yeşil alanlar ve özellikler
		<ul style="list-style-type: none"> Farklı bahçe tarzlarının karışımı (karışık tarzı, gardenesk tarzı, milliyetçi stiller) peyzaj mimarı André Le Nôtre'nin Vaux-le-Vicomte Sarayı. Calvert Vaux ve Frederick Law Olmsted Central Park, Boston peyzaj planı (1890) Bahçe kent banliyöleri, yol ağaçlandırması, dağınık yeşil alanlar Açık alan sistemleri, çok amaçlı tesisler ve spor alanları İşçi sınıfının boş zamanını değerlendirdiği rekreasyon alanları olarak parklar
Soyut bahçeler 1900–2000	Avrupa ve Amerika	<ul style="list-style-type: none"> Parc Güell, Antoni Gaudi Barselona, İspanya Burle Marx (peyzaj mimarı) Brezilya (Atlantica Avenue Middle Promenade) Parc de la Villette, Bernard Tschumi, Fransa 1982 Eski formal parkların modernizasyonu, kentsel koruma alanları, doğal alanlar, informal rekreasyon alanları
2000 sonrasında	Avrupa ve Amerika	<ul style="list-style-type: none"> Sağlığa ilişkin yararları, ekosistem hizmetleri, çok işlevli kullanımlar Biyçeşitliliğin artırılması, yeşil altyapı planlaması ve yönetimi Üst gelir grubunun yerel ve ev yapımı gıda üretimine olan ilgisi Peyzaj şehirciliği, The High Line, New York, 2009–2014

çiçekli bahçe" anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2020). Kentlerin, rekreasyon gereksinimi için kullanabilecek açıklıkların ayrıcalıklı sınıfın kullandığı kraliyet ailelerine ait av korulukları ve bahçeler olması bu alanların kamusal mekân kullanım sürecine öncülük etmiştir (Burat, 2017). Öte yandan, 20. yüzyıldan başlayarak günümüze değin, öncesinde simetri ve düzenin hakim olduğu anlayış yerini giderek soyut yaklaşımlara bırakmıştır. Buna ek olarak, açık yeşil alanların rekreasyonel işlevlerinin yanı sıra özellikle ekolojik ve toplumsal diğer işlevlerine odaklanıldığı görülmektedir.

Anadolu'da ise, Antik Döneme dayanan bahçe kültürü, ev sahipliği yaptığı medeniyetlerin etkisiyle dönüşüme uğramıştır. Bizans Dönemi sonrasındaki Selçuklu ve Osmanlı kentlerinde durum "devralınan kentsel miras ve bu mirasın kendi yapısı içinde erimesi" şeklinde ifade edilmektedir. Selçuklu Dönemi'ndeki kentlerin fiziki yapısını kamusal, dini ve sivil yapılar ve çevresi oluşturmaktaydı (Deveci, 2013). Selçuklu kentinde, kent çevresindeki bahçe kuşakları (yemişlikler) pek çok kez kullanılmıştır. Bu dönemdeki yazlık saraylar, av alanlarına ve yüksek duvarlarla çevrelenmiş, iyi sulanan bahçelerine sahipti. Anadolu'da var olan hem Hristiyan hem de İslam bahçe kültürlerinden farklı olarak bahçe kavramı "cennet (bahçesi)" kavramı dışında değerlendirilmiştir ve bu bahçelerin sahibi de hanedanlar olmuştur. Bu dönemde yine İran kültürünün etkisiyle avlanma alanları, kervansaraylar ve kervan yolları çevresinde oluşturulan tarım bahçeleri de önemli bir unsurdur (Memlük, 2013). Osmanlı Döneminin en önemli açık yeşil alanlarını, saray bahçeleri, sebze bahçeleri/bostanlar, ev bah-

çeleri, kentin çeperlerindeki yeşil doku, mesire alanları, ibadethane ve çeşmelerin çevresindeki açıklıklar oluşturmaktaydı (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016; Batur vd., 1979). Doğu ile Batı arasındaki mekâna yönelik geliştirilen farklı yaklaşımlar, geleneksel mekânlar ile modern olanları kentlerin ana birimlerinin yapılanması bakımından ve şeklen birbirinden ayırmaktadır. Bu dönemde geleneksel şehrin en küçük birimi mahalledir. Kentlerde genellikle mezarlıklar ya da cami avluları dışında özellikle ağaçlandırılmış ortak alanlar bulunmamakta, her evin kendi bahçesi bulunmaktadır. Ancak Osmanlı Devleti'nde değişim/dönüşüm süreci geleneksel mekânlara yeni alternatifler geliştirilmesini sağlamıştır. Zaman içinde eski bazı mekânlar işlevsiz kalırken kimi zaman da mekânların rekabeti söz konusu olmuştur. Bu süreç aynı zamanda genellikle İslam kentlerinin vakıfların organize ettiği ortak alanlar olmaktan çıkarak doğrudan devlet eliyle planlanan kentler haline dönüşmesinin de bir parçasıdır (Köksal 2016). Bu dönemde, yeşil alan öncelikle devletin kamusal alanda görünme ihtiyacını gidermiştir. Hatta bu görünürlük problemi devletin kamusal alanları üretmesinin ana nedeni olmuştur (Gürkaş, 2009).

Bahçe kavramının zirve yaptığı dönem Edirne'nin başkent niteliğine kavuştuğu döneme denk düşmektedir. Burada bütün Trakya bir bahçe sistemi üzerine inşa edilmesinin yanı sıra, av korulukları şehzade ve padişahların çokça kullandığı alanlar olmuşlardır. O dönemde gülistan ve gül bahçeleriyle zenginleşen bahçeler, giderek Batıda gelişen bahçe sistemine dönüşmüştür. Topkapı ve Dolmabahçe Sarayları bu duruma en iyi örneklerdir. Avrupa'da park kavramı uygulamaların bir

yansıması olarak Sultan Abdülaziz döneminde “millet bahçesi” olarak nitelendirilen halka açık, umumi bahçeler yapılmıştır. İlk örneği, 1866 yılında Sultan Abdülaziz döneminde açılan Taksim Millet Bahçesi’dir. İkincisi, Sarıkaya Millet Bahçesi, üçüncüsü Sultanahmet Millet Bahçesi olurken bu bahçeleri takiben Tepebaşı Millet Bahçesi de tesis edilmiştir (Memlük, 2013). Osmanlı modernleşmesinin bir yansıması olarak 1860lı yıllarda ortaya çıkan millet bahçesi kavramı “*tarihi, kültürel ve doğal özellikleri koruyan, sosyo-kültürel hayata dair önemli yansımalar sunan, şehrin ve ülkenin prestijine katkı sağlayacak simgesel yeşil alanlar*” olarak tanımlanmaktadır (ÇŞB, 2020). Tanzimat Döneminde Osmanlı modernleşmesi bağlamında ortaya çıkan millet bahçelerinin esin kaynağını Fransa’daki Halk Bahçeleri oluşturmuş (Çelik, 2018); günümüzde izlerini kaybeden bu bahçelerde toplumun sosyalleşmesi ve kentin kontrol edilmesi amaçlanmıştır (Sağlık vd., 2019). 19. yüzyılın sonlarında, Büyük Britanya’da sanayileşme tüm hızıyla devam ederken, bahçe kavramı, geçmişin ve kırsalın idealize edilmiş bir versiyonuna işaret eden, ulusun güçlü ve kullanışlı bir sembolü olarak ön plana çıkmaya devam etmiştir (Helmreich, 2018). Bu bağlamda millet bahçeleri, Batıdaki “public park”, “jardin public”, “municipal park”, “city park” ya da “public garden” olarak adlandırılan alanların karşılığıdır. “National park” kavramıyla doğrudan ilişkisi bulunmamaktadır. Millet bahçesi şehirli bir kaynaşma, modernleşme alanı, önce halk sonra ulus olma yolunda etkileşim sağlayan bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda özellikle II. Abdülhamid Dönemi’nde yapılan okullar, askeri binalar, bahçeler, parklar, saat kuleleri devletin varlığını vurgulayan önemli merkezlerdir (Köksal, 2016).

Cumhuriyet Dönemi’nin ilk yıllarına gelindiğinde Osmanlı’dan kalan yeşil alanların yeniden ele alınarak halka açıldığı ve günümüze kadar önemini koruyan ilk park örneklerinin de yine bu yıllarda uygulandığı görülmektedir. İstanbul’un en önemli ve eski parklarından olan Gülhane Parkı’nın tarihsel kökleri Osmanlı Dönemi’ne dayanmaktadır. Benzer şekilde, İstanbul’un ilk halk bahçelerinden olan Çamlıca (Millet) Bahçesi Cumhuriyet öncesinde kurulsada 1930’lu yıllarda yeniden ele alınıp halka açılırken; Yıldız Parkı 1950 yılında Osmanlı’dan Cumhuriyet Dönemi’ne değin değişime uğrayarak halka açılmıştır. 1940 sonrasında Maçka Demokrasi Parkı ve Gezi Parkı, Prost tarafından ele alınmış ve Maçka Demokrasi Parkı 1993 yılında restore edilerek halka yeniden açılmıştır (Demirkaya, 1999). Ankara’nın en önemli açık yeşil alanlarından olan Güven Parkı 1930, Gençlik Parkı ise 1943 yılında; İzmir’in en önemli açık yeşil alanlarından olan Kültürparkı 1936’da kurulmuştur. Burada dikkat çeken unsur “millet bahçesi” kavramının giderek “park” kavramına yerini bırakmış olmasıdır. Sonuçta, 18. ve 19. yüzyıllarda Batılılaşma hareketinin başlaması ile Osmanlı İmparatorluğu’nun Batıya öykünmesi, Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Batıdaki “güzel kent” ve “bahçe kent” anlayışıyla İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa gibi kentlerde yabancı mimar ve plancılar (Prost, Jan-

sen, Le Corbusier) tarafından planlama çalışmalarının yürütülmesinin etkisi büyüktür. Bu anlamda park kavramının yanı sıra hem Türk bahçe kültüründen izler taşınması ve dolayısıyla tarihsel bir simge oluşturması bakımından millet bahçesi kavramının günümüz kentlerinde yeniden yer bulması hem kültürel peyzaj zenginliğini hem de ekolojik sürdürülebilirliğin geliştirilmesine katkı sağlama potansiyeli taşımaktadır. Önceleri, sınırlı işlevlerle (avlanma, rekreasyon, bitki yetiştirme, vb.) ve belirli tipolojilerle (özellikle bahçeler ve parklar) ön plana çıkan açık yeşil alanların değişen günümüz ihtiyaçları ile birlikte, çok işlevli bir biçimde çok farklı tipolojilerle mekânsallaştırıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, ÇŞB tarafından vurgulanan ekolojik koridor kavramıyla bütünleştirilen millet bahçeleri, açık yeşil alan sistemi oluşturulması ve bu anlamda kentin ve kentte yaşayanların gereksinim duyduğu ekolojik, toplumsal ve mekânsal unsurlarla bütünleştirilmesi için önemli atlıklar sunmaktadır.

3. Açık Yeşil Alanlar Bağlamında Ülkemizdeki Yasal ve Yönetmelik Durum Analizi

Ülkemizde 1950li yıllarda gecekondular sorunu nedeniyle planlama ihtiyacının ortaya çıkışı ve akabinde 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı’nın kurulması ile planlı bir döneme geçilmiştir. 1965 yılında İmar ve İskan Bakanlığı’na bağlı metropol planlama çalışmalarını yürütecek olan İstanbul, Ankara, İzmir nazım plan büroları kurulmuş (Bal, 2004); Ankara Nazım Plan Bürosu tarafından yapılan Ankara 1990 Nazım Planı çalışmalarında, kentte doğu-batı yönünde açıklık sistemi ve kenti çevreleyen yeşil kuşak öngörülmüştür (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2006). Bu anlamda büro kapsamındaki çalışmaların açık yeşil alan sistemi niteliğinde çalışmalar yürütmesi önemli bir süreçtir. Bu dönemde ayrıca açık yeşil alanlara ilişkin mevzuatta standartlaşmaya gidildiği görülmektedir. 1956’da yürürlüğe giren 6785 sayılı İmar Kanunu’nun 28. maddesi ile birlikte yeşil alanlar için minimum 7 m²/kişi standardı gündeme gelmiş ve 1999 yılında 23804 sayılı RG’de Bayındırlık ve İskan Bakanlığı’nca yayımlanan yönetmelikte bu standart 10 m²/kişi olarak güncellenmiştir (Aksoy, 2001; Karagüler, 2008). Ancak sonrasında 09.05.1985 tarihli RG’de yayımlanan İmar Kanunu ile hem nitelik hem de nicelik yönünden kentsel ve bölgesel araştırmaların artmasına büyük katkılar sunan nazım plan büroları kapatılmıştır (Beyhan, 2008). Bu dönemle birlikte, açık yeşil alanların mevzuatta yer alan normlara göre kentlerde mekânsallaştırılması sürecine gidilmiştir. 14.06.2014 tarihli RG’de yayımlanarak yürürlüğe giren Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği’ne (MPYY) göre açık yeşil alanlara ilişkin standartlar son halini almıştır. Tablo 2’de bu standartlar ve ilgili açık yeşil alan tipolojilerine yer verilmiştir. İmar mevzuatı kapsamında değerlendirildiğinde açık yeşil alanlara ilişkin net bir tanımlamanın ve sınıflandırmanın yer almadığı ancak rekreasyonel çerçevede bazı standartların ortaya konduğu görülmektedir.

Tablo 2. MPYY'ne göre (EK-2 Tablo) açık yeşil alanlar ve standartları

EK-2 Tablo		Farklı nüfus gruplarına ilişkin standartlar (m ² /kişi)			
Altyapı alanları	Nüfus grupları	0–75,000	75,001–150,000	150,001–500,000	500,000 +
Açık yeşil alanlar	İlçe sınırları dahilinde yapılan planlamalarda	Çocuk bahçesi		10	
		Park			
		Meydan			
		Semt spor alanı			
		Botanik parkı			
		Mesire yeri			
		Rekreasyon			
	İl sınırları bütününde yapılan planlamalarda	Hayvanat bahçesi		5	
		Kent ormanı			
		Ağaçlandırılacak alan			
		Fuar, panayır ve festival alanı			
		Hipodrom			

MPYY: Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği.

Buna göre MPYY'de açık yeşil alan kavramı; tanım, sınıflandırma ve standartlar bakımından bütüncül bir biçimde ele alınmaktaki; 'açık alan', ve 'açık yeşil alan' kavramları birbiri yerine kullanılmakta; 'yeşil alan' kavramından ise ayrı bir kavram gibi söz edilebilmektedir (Madde 5, 9, 23, 24, 26). MPYY'ne ilişkin diğer bir sorun da EK-2 Tablosunda yer alan standartlara ilişkindir. Buna göre ilçe sınırları dahilinde yapılan planlamalarda; çocuk bahçesi, park, meydan, semt spor alanı, botanik parkı, mesire yeri ve rekreasyon için 10 m²/kişi, il sınırları dahilinde yapılan planlamalarda; hipodrom, fuar, panayır ve festival alanı, ağaçlandırılacak alan, kent ormanı, hayvanat bahçesi için 5 m²/kişi standardı getirilmiştir. Bu bağlamda farklı nüfus büyüklüğüne sahip kentler için il ve ilçe bağlamında tek bir standart ortaya konmuştur.

İmar mevzuatının yanı sıra, açık yeşil alanları ilgilendiren çok sayıda farklı yasal düzenlemelerin (6831 Sayılı Orman Kanunu, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 3621 Sayılı Kıyı Kanunu, 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu, 4342 Sayılı Mera Kanunu) yer aldığı da görülmektedir. Bu durum sistem yaklaşımıyla değerlendirilmesi gereken bu alanların parçacıl bir biçimde ele alınmasına neden olmaktadır. Çünkü merkezi yönetime bağlı her bir yönetsel yapı kendi yetki alanına giren açık yeşil alan tipolojisiyle ilgili kararlar almakta ve uygulamalar yapmaktadır. Örneğin orman, mera, korunan alanlar ve tarım alanlarıyla ilgili konularda Tarım ve Orman Bakanlığı¹ yetkiliyken; doğal sit alanları ve kıyı alanlarında ağırlıklı ola-

rak ÇŞB'nin² yetkili olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, hem merkezi hem de yerel yönetimler bağlamında kurumlar arası koordinasyonun sağlanması ve bu parçacıl yapının giderilmesi gerekmektedir.

Mevzuatta tanımlamaların yetersiz kaldığı ve bir karmaşaya yol açtığı, ortaya konan standartların tek ölçütünün nüfus olduğu, sınıflandırma ve standartlarda açık yeşil alanların rekreasyonel işlevine odaklanıldığı, farklı karakteristik özelliklere ve kentsel yoğunluğa sahip kentler için tek bir standardın ortaya konduğu görülmektedir. Halbuki açık yeşil alanların ekolojik, toplumsal, mekânsal işlevselliğinin artırılması ve kentliye ve kentsel mekâna katkı sunması sadece niceliksel artışla sağlanamamaktadır. Açık yeşil alanların ne nitelikte olduğu, yer seçimi kararları, birbiriyle olan bağlantılılık durumu ve diğer kentsel mekânlarla ilişkisi de bu işlevselliği arttıran faktörlerdir. İşte bu faktörlerin bir arada değerlendirildiği süreç "sistem yaklaşımını" gerektirmektedir. Sistem yaklaşımı ile kırsalda ya da kentselde fark etmeksizin kentin bütününde yer alan açık yeşil alanların niteliksel ve niceliksel özelliklerinin bir arada değerlendirilmesi, birbiriyle ilişkilendirilmesi, peyzajın kentle olan ilişkisinin kurgulanması ve doğa-kent etkileşiminin sürdürülebilir hale getirilmesi sağlanırken, bütüncül (holistic) bir çerçeve çizmeyi olanaklı hale getirmektedir. Özellikle ekolojik işlevlerini yerine getirmesi açık yeşil alanların büyüklüğü, yoğunluğu, sayısı ve birbiriyle olan bağlantılılığının yeterli düzeyde olmasına bağlıdır. Sonuçta açık yeşil alanlar leke ya

¹ Bkz. 10.07.2018 RG tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (1 nolu).

² Bkz. 04.07.2011 RG tarihli 644 sayılı KHK.

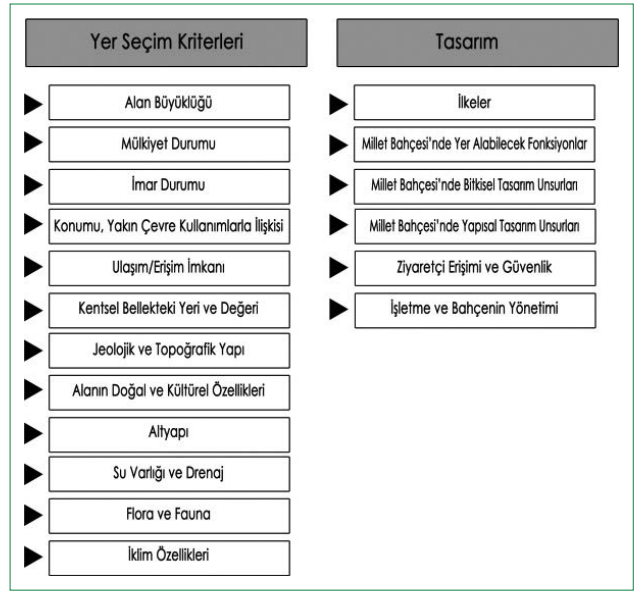
da doğrusal biçimdeki formlardan oluşmakta ve bu biçimlerle oluşturulacak yeşil ağ sisteminin önemli bir hedef olduğu planlama çalışmalarında kentin ekolojik ve çevresel kalitesinde aynı düzeyde artış görülmektedir. Bu bakımdan açık yeşil alan sistemi sürdürülebilirliğin temel mekânsal araçlarından birisidir. Nitekim MPYY'de açık yeşil alan sistemine vurgu yapılmakta ancak bunun nasıl gerçekleştirileceği konusu belirsiz kalmaktadır. Bu durum, imar mevzuatı-mekânsal planlama çerçevesinde açık yeşil alan sistemine ilişkin yeni bir vizyonun ortaya koyulmasını gerektirmektedir.

Öte yandan, 01.03.2019 tarihli RG'de yayımlanan değişiklikle birlikte planlama mevzuatımıza yani Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği içerisine yeni bir kavram dahil edilmiştir. Bu kavram, 25 Ocak 2019 tarihinde ÇŞB'nin web sitesindeki haberde de yer alan ve Çevre ve Şehircilik Bakanı Murat Kurum'un 81 ilde en az bir adet ön gördüğü "Millet Bahçesi"dir. Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği'nde Millet Bahçeleri; "Halkı doğa ile buluşturan, rekreatif gereksinimleri karşılayan, afet anında kentin toplanma alanları olarak da kullanılabilir, yer seçimi, alan büyüklüğü, fonksiyonları ve tasarımı gibi hususların Bakanlıkça hazırlanarak yürürlüğe konulacak Millet Bahçeleri Rehberinde belirlendiği büyük yeşil alanları" tariflemektedir.

MPYY'de yer alan açık yeşil alan tipolojilerinin yanı sıra, kültürel bir miras özelliği taşıyan millet bahçesi kavramının yeniden kentlerin gündemine gelmesi olumlu bir gelişmedir. 27.09.2020 tarihli Gazete haberine göre (URL-1),

- 81 ilde projelendirilen 266 millet bahçesinin 42'sinin tamamlandığı,
- Diğerlerinin de etaplar halinde 2023 yılına kadar bitirileceği,
- Kişi başına düşen yeşil alan miktarının tüm ülke genelinde artırılarak, OECD verileri olan 15 metrekaareye erişileceği,
- Ülkemizin kuzeyi ile güneyini, doğusu ile batısını birbirine bağlayan 4 ana ekolojik koridor üzerinde diğer 22 ek koridorla birlikte de o yeşil alan miktarının artırılacağı Bakanlıkça (ÇŞB) belirtilmektedir.

Ancak kavram 09.05.1985 RG tarihli 3194 sayılı İmar Kanunu ve MPYY'de yer bulmamıştır. MPYY'de sadece "EK-1a Ortak Gösterimleri ile EK-1e Detay Kataloğu"na gösterim olarak ilave edilmiştir. Halbuki hem yeni bir tipoloji hem de "büyük" yeşil alan olarak ifade edilmesi bakımından açık yeşil alan sistemini oluşturabilecek ya da sisteme eklenebilecek, dolayısıyla bir bileşeni haline gelebilecek bir özelliğe sahip kavramın ilgili diğer yasal düzenlemelerde ortak bir tanımlama ile yer bulması gerekmektedir. Bu kapsamda, ÇŞB'nin millet bahçesi kavramı ile ilişkilendirildiği mekânsal stratejilerin tam anlamıyla mekânsallaştırılması, mevcut yasal ve yönetsel yapının revize edilmesiyle mümkün görülmektedir. Bu revizyon yeterli ve etkin bir açık yeşil alan sistemi planlanması ve tasarımının hayata geçirilmesine olanak sağlayacak şekilde yapılması gerekmektedir. Bu anlamda, bütüncül ve sürdürülebilir içeriğe sahip bir rehber çalışması ile de

Şekil 1. Millet Bahçesi Rehberinde yer alan başlıklar.

tüm kentlerin açık yeşil alan sistemi oluşturmaya yönlendirilmesi bir diğer önemli unsurdur (Şenik, 2019).

4. Millet Bahçesi Rehberine Yönelik Bazı Saptamalar ve Öneriler

21.05.2020 tarihinde Millet bahçelerinin planlanmasından, tasarım ve uygulamasına kadar tüm aşamalar "Millet Bahçeleri Rehberi"nde toplanmış ve yerel yönetimlerin hizmetine sunulmuştur. Rehberde millet bahçeleri, yer seçim kriterleri ve tasarım olmak üzere 2 ana başlık ve bunların alt başlıkları bağlamında irdelenmiş ve bu kapsamda bazı öneri ve stratejiler geliştirilmiştir (Şekil 1).

Ancak Rehberde yer seçim kriterleri ve tasarım başlıkları altında ortaya konan öneri ve stratejilerin "millet bahçelerinin planlanması, geliştirilmesi, korunması, tasarlanması, uygulanması" bağlamında irdelendiğinde bazı eksikliklerin olduğu görülmektedir. Bu eksiklikler genel anlamda "millet bahçesi kavramının merkezi ve yerel yönetimler konusunda nasıl ele alınacağı", "millet bahçelerinin nerede, ne kadar büyüklükte, ne nitelikte konumlandırılacağı ve diğer açık yeşil alanlarla/kentsel mekânla nasıl ilişkilendirileceği yani nasıl planlanacağı" ve "millet bahçelerinin nasıl tasarlanacağı" bağlamında ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda Rehber, Tablo 3'te belirtilen yönetim, planlama ve tasarım konuları çerçevesinde değerlendirilerek bazı sorunlar tespit edilmiş ve bu üç konuya yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

Tablo 3'te yapılan irdelemeye göre, bütüncül ve sistematik bir yaklaşım için Rehberin revize edilmesi aşamasında yapılan değerlendirmelerin dikkate alınması geliştirilmesi/detaylandırılması gerekmektedir. Mevcut durumda yönetsel süreçte eş-

Tablo 3. Millet Bahçesi Rehberinin yönetim, planlama ve tasarım bağlamında değerlendirilmesi

Konu	Sorun	Çözüm önerisi
Yönetim	Koordinasyon ÇŞB ve Yerel Yönetimler Koordinasyon eksikliği: Rehberin ön gördüğü planlama ve tasarım süreçleri ile bazı millet bahçelerinin imar planı raporundaki süreçlerin tam anlamıyla örtüşmemektedir. Örneğin; Kocaeli ili Derince ilçesi, Çınarlı mahallesi Millet Bahçesi 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı Değişikliği Açıklama Raporu.	Merkezi ve yerel yönetim arasındaki koordinasyon sürecinin net bir biçimde mevzuatta ve rehberde tanımlanması Rehberin etkinliği ve verimliliğini artıracaktır.
Mekansal planlama	Üst ölçekli planlar ve alt ölçekli plan bağlantılarının eksikliği: Rehberde millet bahçesinin mekansal plan kademelenmesiyle olan ilişkisinden söz edilmemiştir. Kavram sadece imar planında yapılacak “değişiklik” çerçevesinde ele alınmıştır (s.27, 40, 47). Örneğin millet bahçesi aynı zamanda bir yeşil kama ya da yeşil kuşak gibi ele alınarak kentsel büyümenin sınırlandırılması işlevini üstlenebilir. Bu durumda “kademeli birliktelik” ilkesi gereği kavram bir üst ölçekte (çevre düzeni planı) bir plan kararı olarak kendini var etmesi ve alt ölçekteki planları (nazım ve uygulama imar planı) yönlendirmesi gerekebilir. İşte bu ilişki rehberde kurulamamış; sadece “imar planı” içerisine sıkıştırılmıştır.	Millet bahçesi tanım ve işlevinin hukuki dayanağının oluşturulması ve mekansal planlama süreçleri içinde ne şekilde ve ne ölçütlerde yer alacağına tanımlanması, kavramın nesnel biçimde ele alınmasına olanak tanıyacaktır. Açık ve yeşil alanların mekansal planlara “parselasyondan geriye kalan alan” biçiminde konu olması en temel sorunken, bunu çözümleyecek/giderecek alternatiflerin rehberde ya da konuyla ilgili mevzuatta yer bulması gerekmektedir.
Büyüklik	Yeşil alan büyüklüğü ve işlevlerine ilişkin eksiklikler: Rehberde millet bahçesinin büyüklüğüne ilişkin esnek bir norm oluşturulmuştur (en az 15.000m ²). Dolayısıyla kavram, bir kentin önemli bir bölümünü mekansal ya da ekolojik çerçevede yönlendirecek bir büyüklüğe sahip olma potansiyelini kendi içerisinde barındırmaktadır. Ancak Millet Bahçesi için öngörülen büyüklüğün kentin çekirdek alanında konumlandırılması zorlaşmaktadır. Özellikle kentsel yoğunluğun çok fazla olduğu büyükşehirlerde bu kadar büyüklükte bir alanın nerede konumlandırılacağı önemli bir sorundur. Bu durum, hem kent hem de kır profili çizen kentsel saçak olarak tanımlanabilecek alanların tercih edilmesine yol açabilecektir. Kentsel saçak alanların tercih edilmesi de bu alanlara erişimi güçleştirebilecektir.	Millet bahçesinin farklı büyüklük ve hizmet yarı çapına sahip park kademelenmeleri (bölge parkı, kent parkı, semt parkı, mahalle parkı, cep parkı gibi) dikkate alınarak, kentin ekolojik, afete yönelik ve rekreasyonel bağlamda gereksinim duyduğu büyüklükte planlanması ve tasarlanmasına olanak tanınmalıdır. Yani öncelikle, planlanacak/tasarlanacak millet bahçesinin hangi ölçeğe hitap ettiği (mahalle, semt, kent ya da bölge) belirlenmelidir. Eğer kentsel yoğunluğun fazla olduğu kentler söz konusuysa, nispeten daha az büyüklükte ama daha çok sayıda millet bahçesinin planlanması teşvik edilmelidir.
Yer seçimi	Rehberde imar durumuna ilişkin olarak planda yer alan “park, rekreasyon, ağaçlandırılacak alan, mesire” gibi alanların Millet Bahçesine dönüştürülebileceği ifade edilmektedir. Zaten kentte var olan bir açık yeşil alanın Millet Bahçesine dönüştürülmesi kentlerdeki daha fazla açık yeşil alan gereksinimini gidermemektedir.	Kente daha önce var olmayan yeşil bir doku kazandırmak ve kentteki yeşil alan varlığını arttırmak esas amaçlardan biri olmalıdır. Bu gibi durumlara sebep olmamak için kentsel saçakta yapılan millet bahçesinin alternatifi olarak kentin çekirdeğinde erişilebilir başka bir millet bahçesinin mekansallaştırılması önerilmektedir. Özellikle kentsel dönüşüm alanları ve peyzaj onarımı gerektiren alanların (maden sahaları, katı atık depolama alanları, vb.) kullanımının teşvik edilmesi

Tablo 3 (devamı). Millet Bahçesi Rehberinin yönetim, planlama ve tasarım bağlamında değerlendirilmesi

Konu	Sorun	Çözüm önerisi	
Planlama	Envanter, analiz ve sentez	Rehberde yer seçimi kriterleri, “alan büyüklüğü, mülkiyet durumu, imar durumu, konumu, yakın çevre kullanımlarla ilişkisi, ulaşım/erişim imkanı, kentsel bellekteki yeri ve değeri, jeolojik ve topografik yapı, alanın doğal ve kültürel özellikleri, altyapı, su varlığı ve drenaj, flora ve fauna, iklim özellikleri” olmak üzere toplamda 12 başlık altında ele alındığı görülmektedir. Ancak başlıklar içerikleri ve kavramsal çerçeveleri bakımından birbirini tekrar etmektedir. Rehberdeki “Jeolojik ve Topografik Yapı” başlığında, Millet Bahçesi yapılacak alanda, peyzajı var eden (toprak, jeolojik yapı, hidrolojik yapı, topografik yapı, iklim gibi) doğal bileşen verisinin tespit edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ancak bu verilerin hangi amaçla kullanılacağı konusu net değildir. “Alanın Doğal ve Kültürel Özellikleri” başlığında alan ve çevresinin biyolojik çeşitliliği ve ekolojik süreçlerinin analiz edilmesi vurgulanmaktadır ama bunun nasıl yapılacağı ve hangi tür analizlerin yapılması gerektiği yine belirsizdir.	önemlidir. Kaldı ki kentsel saçakta gerçekleştirilecek büyük çaplı bir millet bahçesi projesinin kentin yeşil kuşağı olma potansiyeli de bulunmaktadır.
	Kültürel özellikler	Öncelikle kapsamlı bir planlama çalışmasında kültürel özellikleri temsil eden şey, insan ve onun mekânla olan etkileşimidir ve kültürel miras kavramı bu temsiliyetin bir parçasıdır. Ancak bu temsiliyetin tam anlamıyla Rehberde yansıtılmadığı görülmektedir.	İlgili başlıkların ve bu başlıkların içeriklerinin gözden geçirilmesi ve hiyerarşik bir yaklaşım çerçevesinde güncellenmesi önerilmektedir. Alan ve yakın çevresindeki doğal ve kültürel özelliklerin kentsel ekoloji bağlamında ilişkisinin kurulması bu aşamada daha yönlendirici olacaktır. Bu bağlamda, Rehberde envanter aşamasında yapılacak işlerin adım adım tanımlanması; analiz aşamasında envanter verilerinin millet bahçesinin planlanması, geliştirilmesi ve korunması çerçevesinde nasıl değerlendirileceğinin izlencesinin oluşturulması; sentez aşamasında yer seçim kriterleri, millet bahçesine ilişkin niceliksel ve niteliksel bağlamda çözümlenmeler, millet bahçesinin diğer açık ve yeşil alanlarla bağlantısı, tarihi ve kültürel peyzaj değeri olarak kentsel mekândaki izdüşümüne ilişkin değerlendirmelerin yer alması gerekmektedir.
Tasarım	Çok işlevlilik	Millet Bahçeleri Rehberde “ulusal imaj ve kimliğimizin bir simgesi olması” ve “kentsel mekânla imgesel değer katması” bakımından ön plana çıkarılmaktadır. Özellikle kavramsal çerçevenin yer aldığı bölümde geçmişteki bahçe kültürüne öykünüldüğü görülmektedir. Millet Bahçesi kavramının ekolojik ve afet politikaları ile ilişkisi genelgeçer planlama ve tasarım ilkeleriyle temsil edilmektedir. Rehberde özellikle tasarım sürecine odaklanılması tıpkı Güzel Kent hareketinde olduğu gibi Millet Bahçesini kentsel bir öge olarak “monumental” bir yaklaşımla ele alınmasına neden olmakta ve nesneleştirmektedir	Bu bağlamda yer seçim kriterlerinde hem rekreasyon hem de toplanma-barınma alanı gereksinimi doğrultusunda hizmet yarıçapının (yürüme mesafesi) bir ölçüt olarak yer alması önem taşımaktadır. Ekoloji ve afet boyutunun da bu anlamda ön plana çıkarılması çok işlevli bir açık yeşil alan oluşturmak için önerilmektedir.

güdümün sağlanması, planlama sürecinde diğer mekânsal planlarla bütünleşme, etkin bir envanter, analiz ve sentez aşaması, yeterli büyüklüğü sağlama, yer seçiminin doğru yapılması, kültürel özelliklerin kapsamlı bir biçimde ön plana çıkarılması, tasarım sürecinde çok işlevli mekânlar oluşturma gibi konularda eksikliklerin çıkması olasıdır. Bu anlamda millet bahçesi kavramının ekolojik, kültürel ve afet sırası/sonrasındaki (toplanma

ve barınma alanı bağlamında) katkılarının tam anlamıyla ortaya çıkarılması için Rehberdeki içeriğin geliştirilmesi bağlamında bazı somut öneriler sunulmuştur. Bunlar;

- Rehberde planlama sürecine ilişkin başlıklar oluşturulurken kente ilişkin, doğal (su, toprak, iklim, jeoloji, flora ve fauna) ve kültürel (tarihi, demografik yapısı, mekânsal organizasyon, ulaşım, alan kullanımı, vb.) peyzaj bileşenleri

- şeklinde kapsamlı bir biçimde kategorilendirilerek, bu bileşenlere yönelik verilerin planlama sürecine entegrasyonunun net bir biçimde ifade edilmesi,
- Planlama hedeflerinde kentte var olan bir açık yeşil alanın millet bahçesine dönüştürülmesinden ziyade kente ekolojik, toplumsal, mekânsal yönden katkı sunacak yeni alanlara öncelik verilmesinin temel hedef olarak belirlenmesi,
  - Millet bahçesi kavramının katkılarını mekânsallaştırılabilecek bir çerçeve çizilmesi ve bu doğrultuda büyüklük, nitelik, erişilebilirlik, ve diğer açık yeşil alanlarla olan bağlantılılık durumunu geliştirecek ve ilgili merkezi ve yerel yönetim birimlerince uygulanabilecek somut planlama ve tasarım kriterlerinin belirlenmesi,
  - Rehberde ayrıca planlama ve tasarım süreçlerinde merkezi ve yerel yönetim birimlerinin koordinasyonunu ön gören öneri bir yönetsel organizasyonun tanımlanması,
  - Kavramın ekolojik, rekreasyonel ve afete yönelik katkılarını ortaya koyacak somut hedef ve stratejiler belirlenerek, hem kentsel mekânla hem de diğer açık yeşil alanlar ilişkisinin kurulmasıdır.

5. Millet Bahçelerinin Ekolojik Koridorlarla Bütünleştirilmesine Yönelik Öneriler

ÇŞB, millet bahçeleriyle ilgili olarak bu alanların ekolojik koridorlarla bütünleştirileceğine dair yeni bir açık yeşil alan stratejisi ortaya koymuştur. ÇŞB'ye (2019) göre, millet bahçeleriyle bütünleştirilmesi hedeflenen ekolojik koridorları akarsu yatakları, çalı ya da ağaç çitleri, ormanlar, maki toplulukları, doğal koruluklar, dağ sıraları, doğal vadiler olmak üzere doğal ekolojik koridorlar ve doğal sit alanı, Özel Çevre Koruma Bölgesi, milli park, tabiat parkı, tabiatı koruma alanı, yaban hayatı geliştirme sahası, sulak alan, tabiat anıtı gibi koruma statüsüne sahip alanları yapay ekolojik koridorlar şeklinde tanımlamıştır. Özüdoğru ve Duygu (2009)'a göre, Türkiye'nin en önemli doğal kaynağının bitki ve hayvanların taşıdığı genler yani biyoçeşitliliği olmasına rağmen insan faaliyetleri nedeniyle bu kaynağın tehdit altında olduğu belirtilmektedir. Nitekim Tarım ve Orman Bakanlığı'nın (2019) verilerine göre, ülkemiz korunan alanlarının genel yüzölçümüne oranının %4,51³ olduğu görülmektedir. Halbuki 2020 yılı itibarıyla AB topraklarının %26'sı koruma altındadır ve bu alanların %18'i Natura 2000 alanları olarak belirlenmiştir (European Environment Agency, 2021). Bu bağlamda, ülkemizdeki parçacıl yaklaşımın giderilmesi için imar mevzuatında açık yeşil alanların ÇŞB'nin gündeme getirdiği millet bahçesi ve ekolojik koridorla ilişkisi AB'ye katılım müzakereleri sürecinde "Natura 2000 Alanları" bağlamında da kurulabilir. Çünkü AB'nin Habitat Direktifi ve Kuş Direktifi kapsamında tayin edilen alanlardan oluşan Natura 2000 alanları/ağı doğal habitatların ve türlerin korunması ve geliştirilmesi bakımından önemli bir dayanak oluşturmaktadır (Atik ve Karalmas, 2010). Bir başka deyişle Natura 2000, "koruma ve

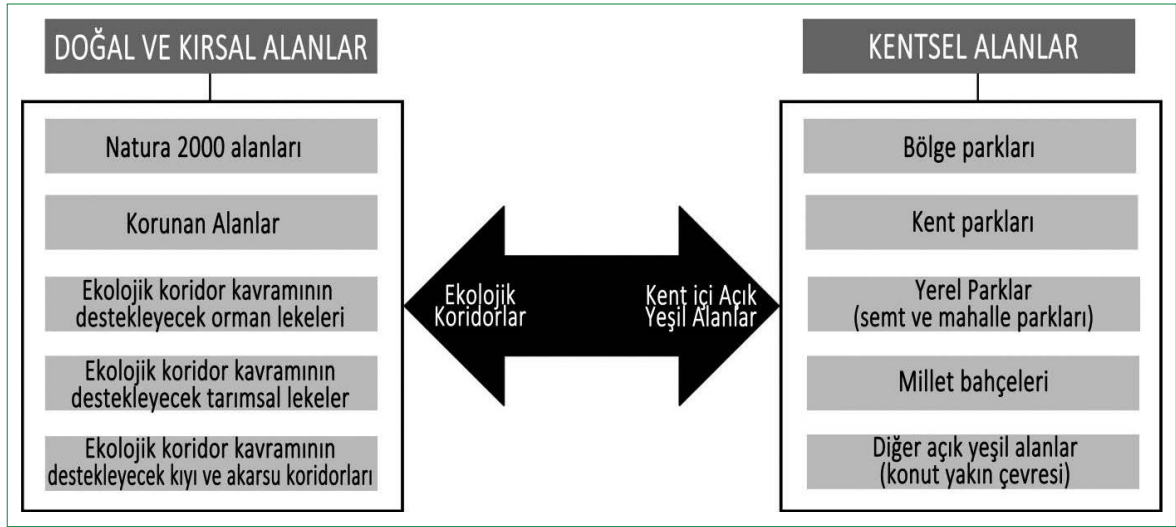
restorasyon ile ilgili uygun önlemlerin hayata geçirilmesi suretiyle ekosistemlerin (habitatlar) ve korunması yüksek düzeyde önem arz eden türlerin korunmasını amaçlamaktadır" (Kreft ve Güngöroğlu, 2018: 2). Dolayısıyla Natura 2000 koruma alanları ağı, kentsel yerleşik alanın dışında kalabilecek ekolojik koridorların kentsel yerleşik alanın içerisinde ya da yakın çevresinde kalabilecek millet bahçeleriyle bütünleştirilmesi için açık yeşil alan sistemi oluşturulması bağlamında önemli bir altlıktır. Aynı zamanda, ülkemizdeki korunan alan miktarının artırılması ve habitat sağlama işlevinin ön planda olduğu açık yeşil alanların oluşturulması kapsamında da bir fırsattır. Tarım ve Orman Bakanlığı (2018) bu kapsamda, "Natura 2000 Ge-rekliliklerinin Uygulanabilmesi için Ulusal Doğa Koruma Sistemini Güçlendirilmesi Projesi"ni gerçekleştirmiştir. Bunun yanı sıra, AB Natura 2000 alanlarının da içinde bulunduğu yeşil altyapı kavramı açık yeşil alan sistemlerinin kentle entegrasyonunun sağlanması bağlamında çok önemli ipuçları sunmaktadır. Bu kapsamda, açık yeşil alan sisteminin oluşturulması ve millet bahçesi-ekolojik koridor gibi bu sisteme katkı sunacak açık yeşil alan tipolojilerinin birbiriyle olan ilişkisinin kurulmasına yönelik Şekil 2'de yer alan bir hiyerarşik yapı tanımlanmıştır.

Kentsel yerleşik alanın dışında kalan alanlarda, Natura 2000 alanları, korunan alanlar, ekolojik koridor kavramının destekleyecek orman lekeleri ve ekolojik koridor kavramının destekleyecek tarımsal lekeler ekolojik koridorun bir parçası olarak tanımlanabilir. Kentsel yerleşik alan ve yakın çevresinde yer alan kent içi açık yeşil alanlarda hiyerarşik olarak yer alacak bölge parkları, kent parkları, yerel parklar (semt ve mahalle parkları)/millet bahçeleri, diğer açık yeşil alanlarla (konut yakın çevresi) bütünleştirilip daha kapsamlı bir açık yeşil alan sistemi oluşturulabilir. Dolayısıyla farklı kentler arasında özellikle ekolojik koridorların bütünleştirilmesi ile ülke düzeyinde ulusal bir açık yeşil alan sistemine ve stratejilerine ulaşılabilir.

6. Tartışma ve Sonuç

Kentlerin kontrolsüz büyümesiyle başa çıkmak amacıyla bölgesel yeşil alan planları geliştirilmekte (Madureira vd., 2011); özellikle oluşturulan yeşil alan ağlar şehirde yaşayanlar için yer duyusunun geliştirilmesi, doğa-kent ilişkisinin kurulması ve toplumsal refah bağlamında önemli bir unsur olmaktadır (Fuller vd., 2007; Tzoulas vd., 2007). Kentte açık yeşil alanların geliştirilmesi ve buna ilişkin politikaların optimize edilmesi için disiplinler arası ve bütünleştirici yaklaşımların göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir (Venn and Niemelä, 2004; Haq, 2011). Çünkü kentlerin kalitesi, kentsel açık yeşil alanların nasıl planlandığı, tasarlandığı, yönetildiği ve korunduğuna bağlıdır (Haq, 2011). Bunun da ötesinde açık yeşil alanların kent, kent ekosistemi ve kentlinin gereksinimlerine yanıt verecek biçimde niceliksel ve niteliksel altyapı sunmasına da bağlıdır (Şenik, 2019). Önceleri daha çok bahçe tasarımıyla

³ Toplam korunan alan miktarı 3.537.398 hektardır.

Şekil 2. Açık yeşil alan sistemi oluşturulması sürecinde millet bahçelerinin yeri.

özdeşleşen açık yeşil alanlar, yerini giderek park ve rekreasyon planlamasına bırakmış ve 2000'li yıllarla birlikte çok işlevli hale gelerek yeşil altyapı kavramıyla bütünleşmiştir (Randolph, 2004). Ortaya çıkan yeşil altyapı kavramı ise, açık yeşil alan sistem planlamasıyla doğrudan ilişkili bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Sandström, 2002).

Ülkemizde açık yeşil alanlara ilişkin bütüncül bir yasal ve yönetsel yapının olmayışı açık yeşil alan sistemi oluşturulmasını ve planlamasını/tasarımını güçleştirmektedir. Bu anlamda 2019 yılında imar mevzuatına ilk kez millet bahçesi kavramının yerleştirilmesi, bu doğrultuda 2020 yılında Millet Bahçesi Rehberinin gündeme gelmesi kentlere açık yeşil alan kazandırılması bağlamında önemli bir gelişme olarak nitelendirilebilir. Toplum yaşamında önemli bir yere sahip olan millet bahçeleri, Osmanlı dönemi boyunca ve Cumhuriyetten sonra varlığını devam ettirse de zaman içerisinde dönüşen bu alanların giderek özgün karakteri de yok olmuştur (Çelik, 2018). Halbuki tarihi ve kültürel birikimin sonucu olarak bu alanların sürdürülebilirliğinin sağlanması ve sahip çıkılması gerekmektedir (Sağlık vd., 2019). Ancak son yıllarda yapılan/yapılması planlanan millet bahçeleri projelerinin planlama, tasarım ve uygulama bakımından da eksiklikleri olduğu görülmektedir. Osmanlı döneminde doğal unsur ve formlarda ve geniş alanlarda konumlandırılan millet bahçeleri günümüzde yapısal unsurların (cami, millet kütüphanesi, millet kütüphaneleri gibi) da yer aldığı kullanımlarla tasarlanmaktadır (Kaştaş Uzun ve Şenol, 2020). Bu yapısal unsurlar kafe, otopark, vb. diğer yapısal unsurlarla birleşerek bahçe kavramındaki yeşil dokuyu oluşturan canlı unsurların geri planda kalmasına neden olmaktadır. Ceylan ve Bulut'un (2019) çalışmasında ise görüşme yapılan katılımcılar, I. Derece Doğal Sit Alanı olup, ayrıca 2019 yılında Özel Çevre Koruma Bölgesi ilan edilen Salda Gölü'nde yapılması planlanan millet bahçesi projesi ile korunan alan statüsündeki bu alanın imar ve yapılaşma riski altında olacağı şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Bunların yanı sıra Yıldırım ve Gül (2020) çalışmasında, Samsun Millet Bahçesi'nin hem yer seçimi (sel ve şiddetli rüzgar riski ve sanayi bölgesine yakın olma) hem de tasarım ve uygulama (materyal seçimi, işçilik, vb.) süreçleri bakımından bazı sorunların tespit edildiği görülmektedir. Halbuki millet bahçesi kavramı hem yeni bir açık yeşil alan tipolojisi olarak sistem oluşturulmasına önyak olacak hem de tarihsel bir simge olması bağlamında kente bir kimlik katacak potansiyeli taşımaktadır. Özellikle Natura 2000 koruma alanları ağı bağlamında ekolojik koridorla ve diğer yeşil altyapı uygulamalarıyla bütünleştirilmesi ülkemizdeki kentleri pek çok açıdan ileriye taşıyabilecektir. Bu anlamda çalışma kapsamında getirilen önerilerin somutlaştırılması ileride uygulanacak millet bahçesi projelerinin ekolojik ve mekânsal bağlamda işlevsel olmalarını sağlayabilecektir.

Millet Bahçeleri Rehberi, kavramın mekânsallaştırılması bağlamında bir ilk olmasıyla önemli bir gelişme olarak görülebilir. Ancak Rehberde millet bahçelerinin ekolojik, toplumsal ve mekânsal fonksiyonlarının tam anlamıyla yerine getirebilecek ve diğer açık yeşil alanlarla ilişkilendirilecek planlama ve tasarım bağlamında standart ve stratejilerin ortaya konulmadığı görülmektedir. Kamusal bahçeler ve parklar (*public gardens and parks*) üzerine yapılan çalışmalar, erişilebilirlik (çevresel adalet, toplum sağlığı/refahı bakımından) (Wolch vd., 2014), fiziksel aktiviteyi arttıran tesislerin varlığı (Kaczynski vd., 2008), suyun ve ağaçların kullanımı (McCormack vd., 2010), güvenli çocuk oyun mekânlarının varlığı (Zhang ve Li, 2020) gibi bazı planlama ve tasarım kriterlerinin ziyaretçilerin bu alanları tercih etmesinde oldukça etkili olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda kamusal bahçeler ve parkların planlanması ve tasarlanması için pek çok rehber de geliştirilmiştir. Örneğin, Batı Avustralya için kamusal parkların planlaması ve tasarımı için hazırlanan rehberde (*Public Parkland Planning & Design Guide (WA)*) bu alanlar alan ve su kullanımı planlaması ile birlikte değerlendirilmiştir. Rehber geliştirilirken su, kıt bir kaynak olarak ele alınıp, özellikle

sulamada kullanılan yeraltı su kaynaklarının sürdürülebilirliğine ilişkin bütüncül bir çerçeve çizilmiştir (Government of Western Australia, 2014). Böylece kamusal parkların planlaması ve tasarımı sürecinde çok boyutlu bir yaklaşım ortaya konmuştur. Diğer yandan Barcelona'da ise, biyoçeşitliliğin korunması ve geliştirilmesi amacıyla iyi bahçe uygulamalarına ilişkin bir rehber (*Good Gardening Practices in Barcelona: Conserving and Improving Biodiversity*) hazırlanmıştır (URL-2). Bu rehberde kentteki bahçelerin bir habitat niteliği (hem flora hem de fauna için) taşıması için tercih edilecek bitki türleri seçimi, biyolojik mücadele gibi kapsamlı ve somut stratejilerin yer aldığı pek çok farklı başlık tanımlanmıştır. Millet Bahçesi Rehberinin de bu bağlamda geliştirilmesi, bundan sonra yapılacak millet bahçesi projelerinin de bu Rehberle uyumlu bir biçimde mekânsallaştırılması ortaya çıkması muhtemel planlama, tasarım ve uygulama sorunlarının da önüne geçilmesini sağlayabilecektir.

Öte yandan, kavramın gündem olmasının arka planında farklı gerekçeler olduğunu belirten eleştiriler de bulunmaktadır. Şehir Plancıları Odası'na (ŞPO) (2018) göre, yeşil alan kavramının sadece simgesel bir anlamı olmadığı ve salt teknik bir konu olarak ele alınamayacağını, bu alanların da doğrudan kentsel siyasetin odağında yer aldığı; dolayısıyla millet bahçesi kavramının da iktidarın ideolojisiyle biçimlendiği alanlar olduğu belirtilmektedir. Bunun yanı sıra, kamusal alan miktarının arttırılacak olmasıyla olumlanan millet bahçesi kavramının uygulamada mevcut kullanım biçiminin zaten yeşil alan, stat, havalimanı veya kültür merkezi şeklinde olduğu alanlarda konumlandırıldığı; buna ek olarak kapalı konut sitelerinin yakınında konumlandırılarak da kentsel rant üretiminin/konut pazarlama stratejisinin bir aracı haline geldiği ifade edilmektedir. ŞPO (2020) ise, yeşil alan kurgusunun planlanacak alanın özelinde (alanın mekânsal kurgusu ve toplumsal dinamikleriyle) ele alınması ve millet bahçelerinin yer seçim kriterleri, alan büyüklüğü ve kentin diğer fonksiyonlarıyla ilişkisinin bu bağlamda oluşturulması gerektiği vurgulanmakta ancak Millet Bahçeleri Rehberinin bu içerik ve yetkinlikten uzak olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda Rehber, "kamusal, doğal ve korunması gerekli alanlarda yapılaşma ve tahribatın önünün açılmasının önünü açacak bir çerçeve" ortaya koyduğu yönünde eleştirilmektedir.

Ülkemizdeki kentlerin ekolojik, toplumsal, mekânsal ve afete yönelik gereksinimleri göz önünde bulundurulduğunda "sistem" temeline oturan bir çerçevenin planlama, tasarım uygulama ve izleme-denetim süreçleriyle bütünleştirilmesi oldukça önemlidir. Gerekli kent okumalarının yapıldığı, doğal ve kültürel peyzaj potansiyeli ve gereksinimlerinin ortaya konduğu ve mekânsal plan kademeleriyle bütünleşebilen açık yeşil alan sistemi planları ile ülkemizdeki kentlerin ekolojik, kültürel, mekânsal ve toplumsal bağlamda ön plana çıkması sağlanabilir. Bunun bir diğer ayağı elbette ki belirli bir ideolojiye bağlı kalmadan, ekonomi öncelikli kararlar yerine toplumsal ve ekoloji öncelikli mekânsal kararların ön planda tutulmasıdır.

Bu çalışmada açık yeşil alan sistemi oluşturulması bağlamında millet bahçesi kavramının önemi üzerinde durulmuştur. Bunun yanı sıra, millet bahçesi kavramını odağa alacak şekilde ülkemizdeki planlama, tasarım ve uygulama sorunlarının yasal-yönetimsel yapı ve Millet Bahçesi Rehberi bağlamında çözümlenmesine yönelik bazı öneriler getirilmiştir. Böylece millet bahçesi kavramının diğer açık yeşil alan tipolojileriyle bütünleştirilmesine ve gereksinim duyulan yeterli ve etkin açık yeşil alanların ve sisteminin oluşturulması sürecine katkı koyacak bir altlık sunulmuştur.

KAYNAKLAR

- Aksoy, Y. (2001). İstanbul kenti yeşil alan durumunun irdelenmesi. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aliağaoğlu, A., Uğur, A. (2016). Osmanlı şehri. Süleyman Demirel üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (38), 203-226.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2006). 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Plan Açıklama Raporu (1/25000). Erişim adresi <https://www.ankara.bel.tr/ankara-buyuksehir-belediyesi-nazim-plan/>
- Atik, M., Karalmas, O., (2010). Avrupa Birliği Natura 2000 Ağı kapsamında ormanların korunması ve sürdürülebilir ormancılık. III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi 20-22 Mayıs 2010 Cilt: I Sayfa: 45-55.
- Bal, E. (2004). İdari yargı kararlarının imar planlama sürecindeki rolü: İzmir örneği. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Baş, D., Sayman, R., Ü. (2019). Natura 2000 ve Doğa Koruma Terimleri Sözlüğü. Natura 2000 Gerekliliklerinin Uygulanması için Ulusal Doğa Koruma Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi 2015-2018. Erişim adresi https://rec.org.tr/wp-content/uploads/2019/07/glossary_25122018.pdf
- Batur, A., Yücel, A., Fersan, N. (1979). İstanbul'da on dokuzuncu yüzyıl sıra evleri koruma ve yeniden kullanım için bir monografik araştırma. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi, 5(2), 185-205.
- Beyhan, B. (2008). Üst ölçek planların izlenmesi ve değerlendirilmesi üzerine: Kentsel ve bölgesel gözlemlerinin gerekliliği. İçinde 3. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu 27-28 Kasım 2008 (ss. 1-44), Mersin.
- Burat, S. (2017). Kentsel açık alanlar ve planlama. İçinde Kent Planlama (ss. 231-252). Ankara: İmge Yayınevi.
- Ceylan, S., Bulut, İ. (2019). Saldı Gölü özel çevre koruma bölgesinde turizm baskısı, koruma ve sürdürülebilirlik. Türk Coğrafya Dergisi, (73), 79-89.
- Çelik, F. (2018). Geç Osmanlı Dönemi Kentsel Mekânda Batılılaşma etkileri: Konya Millet Bahçesi. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 1(44).
- ÇŞB, (2019). 22 İlde Ekolojik Koridor Oluşturulacak. Erişim adresi <https://www.csb.gov.tr/22-ilde-ekolojik-koridor-olusturulacak-bakanlik-faaliyetleri-28617>
- ÇŞB, (2020). Millet Bahçesi Rehberi. Erişim adresi <https://webdosya.csb.gov.tr/db/mpgm/editor/dosya/milletbahcesirehber.pdf>
- Demirkaya, R. (1999). Tarihi kentlerde tarihi park ve bahçelerin değerlendirilmesi ve İstanbul örneği. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- De Ridder, K., Adamec, V., Bañuelos, A., Bruse, M., Bürger, M., Damsgaard, O., ... & Thierry, A. (2004). An integrated methodology to assess the benefits of urban green space. *Science of the total environment*, 334, 489-497.
- Deveci, A. (2013). Kentlerin kökeni ve tarihi. (Ed. Fatime Güneş). İçinde Kent Sosyolojisi Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2978, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1932, Eskişehir.
- Erdoğan, E. (2020). Bahçe ve Sanat Tarihi ders notları. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü. Erişim adresi <https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=8073>
- European Environment Agency, (2021). Erişim adresi <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/nationally-designated-protected-areas-1/assessment>
- Forman, R. T. T. (1995). Land mosaics – the ecology of landscapes and regions. Cambridge University Press, Cambridge.
- Fuller, R. A., Irvine, K. N., Devine-Wright, P., Warren, P. H., and Gaston, K. J. (2007). Psychological benefits of greenspace increase with biodiversity. *Biol. Lett.* 3, 390–394. doi: 10.1098/rsbl.2007.0149.
- Government of Western Australia. (2014). Public Parkland Planning and Design Guide WA. Perth Western Australia, Department of Sport and Recreation.
- Gürkaş, T. (2009). Bir Mimarlık Tarihi Alanı Olarak Türkiye'de Peyzaj Mimarlığı Tarihi ve Peyzaj Mimarlığı Devlet İdeolojisi İlişkisi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 7, Sayı 13, 2009, 171-190.
- Haq, S. M. A. (2011). Urban green spaces and an integrative approach to sustainable environment. *Journal of environmental protection*, 2(05), 601.
- Harding, S. (2000). Towards a renaissance in urban parks. *Cultural Trends*, 35, pp. 1–26, London: Policy Studies Institute.
- Heidt, V., & Neef, M. (2008). Benefits of urban green space for improving urban climate. In *Ecology, planning, and management of urban forests* (pp. 84-96). Springer, New York, NY.
- Helmreich, A. (2018). Gardens & Englishness An Invented Tradition? *Bulletin för trädgårdshistorisk forskning*, (31).
- İlkay, Y. (2017). 'Kentsel Yeşil Alanın Ne'liği Üzerine: Ankara'da yeşil alanın temsil mekânları olarak (yeniden) üretilme durakları. *İdeal Kent Dergisi*. 8(21),181-199.
- Kaczynski, A. T., Potwarka, L. R., & Saelens, B. E. (2008). Association of park size, distance, and features with physical activity in neighborhood parks. *American journal of public health*, 98(8), 1451-1456.
- Karağüler, S. (2008). İstanbul metropolitan alanındaki imar planlarında uygulanmak üzere, yeşil alanların oluşturulmasında binaların projelendirilmesi safhasına yönelik yeni bir yaklaşım modelinin geliştirilmesi. *Proje İstanbul Araştırma Projesi*, İstanbul.
- Kaştas Uzun, İ, Şenol, F. (2020). "Recent "nation gardens" and historical development of public green spaces in Turkey." *Art-Sanat*, 14(2020): 211–240.
- Khalil, R. (2014). Quantitative evaluation of distribution and accessibility of urban green spaces (Case study: City of Jeddah). *International Journal of Geomatics and Geosciences*. 4(3), 526-535.
- Kong, F., Yin, H., Nakagoshi, N., & Zong, Y. (2010). Urban green space network development for biodiversity conservation: Identification based on graph theory and gravity modeling. *Landscape and Urban Planning*, 95(1-2), 16–27. doi:10.1016/j.landurbplan.2009.11.001.
- Köksal, A. (2016). Osmanlı'dan günümüze önemli bir kent mekânı: millet bahçeleri. *Canik Belediyesi Kültür Yayınları*. Yayın no:55-16-01, Samsun.
- Kreft, S., Güngöröğlu, C., (2018). Türkiye ormanlarında AB Natura 2000 konseptinin uygulanabilirliği. (Ed. C. Güngöröğlu). *Sivil Toplum Diyaloğu Türkiye Ormanlarında AB Doğa Koruma Projesi, TOD Yayın No: 44*, Ankara.
- Madureira, H., Andresen, T., & Monteiro, A. (2011). Green structure and planning evolution in Porto. *Urban Forestry & Urban Greening*, 10(2), 141-149.
- McCormack, G. R., Rock, M., Toohey, A. M., & Hignell, D. (2010). Characteristics of urban parks associated with park use and physical activity: A review of qualitative research. *Health & place*, 16(4), 712-726.
- Memlük, Y. (2013). Anadolu'da Türk Bahçesi ve Bahçe Kültürü. Erişim adresi <https://www.plantdergisi.com/prof-dr-yalcin-memluk/anadolu-daturk-bahcesi-ve-bahce-kulturu.html>
- Niemelä, J., Breuste, J. H., Guntenspergen, G., McIntyre, N. E., Elmqvist, T., & James, P. (Eds.). (2011). *Urban ecology: patterns, processes, and applications*. OUP Oxford.
- Özüdoğru, E., Duygu, A. (2009). Türkiye'nin Avrupa Birliği ile katılım müzakereleri sürecinde Natura 2000 Korunan Alanlar Ekolojik Ağı'nın değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 1(1), 0-0. DOI:10.1501/Csaum_0000000003.
- Pauleit, S., Slinn, P., Handley, J., and Lindley, S. (2003). Promoting the natural greenstructure of towns and cities: English nature's accessible natural greenspace standards models. *Built Environ.*, 292, 157– 170.
- Peters, K., Elands, B., Buijs, A. (2010). Social interactions in urban parks: stimulating social cohesion? *Urban For. Urban Green*. 9 (2), 93–100.

- Randolph, J. (2004). *Environmental land use planning and management*. Washington, DC: Island Press.
- Sandström, U. G. (2002). Green infrastructure planning in urban Sweden. *Planning Practice and Research*, 17(4), 373–385.
- Sağlık, A., Kelkit, A., Temiz, M., Sağlık, E., & Bayrak, M. İ. (2019). Millet bahçesi kavramı: Kahramanmaraş ili örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11-30.
- Stähle, A. (2010). More green space in a denser city: critical relations between user experience and urban form. *Urban Design International*, 15(1), 47-67.
- Şenik, B. (2019). *Kentsel Açık Yeşil Alan Planlama Rehberlerinin Geliştirilmesi: Düzce Örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Düzce Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Düzce.
- Şentuna, B. (2020). Boş zamanlar sosyolojisi Erişim adresi http://auzeftkitap.istanbul.edu.tr/kitap/sosyoloji_lisans_ao/bos_zamanlar_sosyolojisi.pdf
- ŞPO, (2018). Mekân politiktir; millet bahçeleri iktidar ideolojisinin mekânsal boyutta yeniden üretilmesinin bir aracıdır. Erişim adresi https://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=9597&tipi=3&sube=0
- ŞPO, (2020). İnşaat yapmanın yeşil yolu: millet bahçeleri. Erişim adresi https://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=10173&tipi=3&sube=0
- Tarım ve Orman Bakanlığı (2018). Erişim adresi <https://www.tarimormn.gov.tr/DKMP/Sayfalar/GormeEngellilerDetay.aspx?OgeId=40&Liste=Haber>
- Tarım ve Orman Bakanlığı (2019). Korunan alan istatistikleri. Erişim adresi <https://www.tarimormn.gov.tr/DKMP/Menu/18/Korunan-Alan-Istatistikleri>
- Threlfall, C. G., Ossola, A., Hahs, A. K., Williams, N. S., Wilson, L., & Livesley, S. J. (2016). Variation in vegetation structure and composition across urban green space types. *Frontiers in Ecology and Evolution*, 4, 66.
- Turner, T. (2005). *Garden history: Philosophy and design 2000 BC–2000 AD*. Routledge.
- Türk Dil Kurumu, (2020). Erişim adresi <https://sozluk.gov.tr/>
- Tzoulas, K., Korpela, K., Venn, S., Yli-Pelkonen, V., Kaźmierczak, A., Niemela, J., & James, P. (2007). Promoting ecosystem and human health in urban areas using Green Infrastructure: A literature review. *Landscape and urban planning*, 81(3), 167-178.
- URL-1. (2020). Erişim adresi <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/toplam-42-millet-bahcesi-tamamlandi-6316021>
- URL-2. (2021). Erişim adresi <https://ajuntament.barcelona.cat/ecologiaurbana/sites/default/files/Bones-practiques-jardineria-2016-ENG.pdf>
- Venn, S. J., & Niemelä, J. K. (2004). Ecology in a multidisciplinary study of urban green space: the URGE project. *Boreal environment research*, 9(6), 479-489.
- Wilkinson, P. F. (1988). The historical roots of urban open space planning. *Leisure Studies*, 7(2), 125-143.
- Wolch, J. R., Byrne, J., & Newell, J. P. (2014). Urban green space, public health, and environmental justice: The challenge of making cities 'just green enough'. *Landscape and urban planning*, 125, 234-244.
- World Health Organization (WHO). (2017). *Urban green spaces: a brief for action*. World Health Organization, Regional Office for Europe: Copenhagen, Denmark.
- Yıldırım, M., Gül, F. (2020). Kentsel Ortak Kullanım Alanlarına Bir Örnek: Samsun Millet Bahçesi. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), 125-141.
- Zhang, X., & Li, S. (2020). Application of psychological elements in landscape design of public gardens. *Revista Argentina de Clínica Psicológica*, 29(2), 142.
- Zhu, C., Wang, Y., Ren, W., Luo, I., Yin, Y., Xie, W., & Liu, W. (2016). The planning of green spaces to prevent and avoid urban disasters in Duijiangyan. *International Journal of Simulation Systems, Science & Technology*, 17(46), 271-276.4.